

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

46927

46927

Spodnja

Razne
PRAVLJICE
in
POVESTI.

TISK IN ZALOŽBA
J. GLASNIKOVIM NASLED. v
Ljubljani.

Ponaredba prepovedana.

Razne
PRAVLJICE
in
POVESTI.

V LJUBLJANI 1887.

Natisnili in založili J. Blasnikovi nasledniki.

46927

Predobri sin.

V gorski dolini je živel barvar. K prazniku je dobil veliko obleke pobarvati in preprati. Ker se je z delom mudilo, ni mogel iti domov jest, toraj mu je sin prinesel jed na prališče. Po jedi leže in zaspi, sin pa dalje opravlja svoje delo. Ko gre pogledat k očetu, vidi, da mu grd mrčes sedi na glavi. Podi ga, a mrčes se ne da proč. Ker se je bil krvi napil, ni mogel tako hitro odleteti. Sin je mislil, da mrčes bo očeta umoril, ker mu je izpil toliko krvi in mu jo še. Sina mine potrpljenje, vzame perivnik, pa mahne po studnem mrčesu na očetovi glavi. Mrčesa res ubije, a z mrčesom tudi očetovo glavo razbije.

Lahkomišljeni potnik.

Potnik je v gozdu zašel. Zmrači se, noč zverj jamejo tuliti. Da se jim ubrani, spleza na drevo, ter zaspi na njem. Zjutraj, ko se pre-

budi, ugleda pod drevesom tigra, ki je nanj prežal. Strahu odrveni. Ko se zave, pogleda in vidi, da se more rešiti na drugo višje drevo, a ob enem ugleda nad seboj tudi spečo kačo, ki bi se bila uzbudila pri najmanjšem premiku. Ne ve, kam bi se dejal, in groze pade skoro z drevesa, kar opazi, da z drevesovega vrhu kaplja med dolu. Ta hip pozabi svoje nevarno stanje, vzdigne glavo, nastavi usta, pa uživa med.

Opazka. Indovska ta basen je v latinski prestavi takole razširjena v parabelo:

Ljudje so podobni človeku, ki beži pred slonom, ter pade v suh vodnjak. Padajoč se ujame za dvoje vejic, noge sta mu nad štirimi kačjimi glavami, pod njim pa zija strašanski zmaj, z odpirajočim žrelom, da bi ga požrl. Na vejicah pa ugleda dve miši, belo in črno, ki glojeta te vejici, za ktere se drži. Taisti hip pa zapazi tudi sat medu, ki ga jame slastno uživati, da pozabi na svojo nevarnost. — Vodnjak je svet, štiri kače so štiri vlažnosti človeškega telesa, ki se izpremene v smrtni strup, ako se razneredijo, miši sta noč in dan, zmaj na dnu je konec življenja, med pa sladnosti sveta.

Opazka. To primerino je prav lepo pesniški opravil Rückert. (Ges. Hed. 4. nat. I. 56. P. I. 88).

Mladi drvar.

Mlad drvar je imel hudobno, lajavo ženo, ki mu je vse vzela, karkoli je pridobil. Nekega dne si nabere nekaj denarja, da bi si kupil konopec (štrik). Žena opazi denar; prepira se in mu očita, da ga drugam pošilja. Zjutraj osedlá mož osla, ter jezdi v goro. Tu je bil globok vodnjak, v njem se ji je hotel skriti in se je rešiti. Toda žena zasede tudi osla, ter jaha z možem v goro, češ, kdo ve, kakošna pota imaš. Ko dospeta do vodnjaka, pravi mož, da je veliko denarja v njem; pravi, naj ga žena notri spusti, da ga vunkaje prinese. Žena hoče pa sama notri iti po denar, ker je mislila, da sicer bo denar mož sam zase obdržal. Mož toraj jo spusti v vodnjak, ob enem pa tudi konopec iz rok. Nato odide, vesel, da se je je iznebil. Čes nekaj dni ga pa jame vest grizti. Vrne se, spusti konopec,

dolu, naj se zanj prime, da jo vun potegne. Ču Opo
da je konopec prijet, pa vleče nekaj težke^{vsko} os
gori: privleče pa ne svoje žene, ampak — vra^{turško}
Ta se mu zahvali in mu vošči veliko srečo, p^{vropej}
ga je rešil. „Pred nekterimi dnevi“, pravil^{venski}
vrag, „je prišla hudobna ženska dolu, ki me^{en, 18}
tako pikala in objedala, da nisem mogel
strpeti v svojem stanovališču tam dolu“. N
mu vrag obljubi, da pojde v kraljevo hčer.
gnati se bo dal iz nje le, ako on vrže vanjo
rišče prsti; potem ga bo kralj obilno nada
Res jame kraljično metati. Kralj pošlje po zdr^Kme
nike in čarodejce, toda nihče je ne more ozde jo izv
viti. Ponudi se drvar, pa se mu vsi s^{slu}, da je
Kakor vrže drvar prst v kraljično, koj jo st^{šil} hu
pusti. Kralj ga vzamo v veliko službo. Nato ljudi
vrag obsede kraljico. Ker nihče ne ve poi^{avljaj};
silijo v drvarja. Da se pregovoriti. Vrag di, kako
srdito odgovori: „Kaj nisi zadovoljen, da se^{ubolez}
naklonil tako imenitno službo? Pokaj me na^{ča} je ob
guješ?“ Drvar se prestraši, a vendar jo iz^{dne}ga de
„Veš“, pravi drvar, „moja žena je iz vodn^{ečo}. Pri
prišla; prav zdaj bo notri stopila“. Ko vra^{„Odslej}
sliši, popusti kraljično ter pobegne. ki te j

ne. Ču Opomnja. Ta pravljica se naslanja na in-
težkevska osnovo. Indovska je prešla v peržansko
— vragturško. (Čukasaptati, Tutiramek), od tod pa
rečo, evropejske jezike (Behrnauer, Weil). Prim. tudi
pravilvenski nemški tiskano: Vogl, Volksmärchen,
ki meen, 1837, „Das böse Weib“.

nogel
u“. N
hčer.

vanjo
o nada

Kmet in kuga.

e po zdr **K**met pahne svojo hudobno ženo v prepad.
ore ozde jo izvleči, a namestu nje pride druga stvar,
vsi sli, da je Kuga. Kuga predlaga kmetu, ker jo
oj jo st.šil hudobne ženske v prepadu, tole: Jaz
. Nato ljudi davila, ti bodi pa zdravnik, ter jih
ve poi. vljaj; po takem boš veliko zaslužil. Kmet
Vrag di, kakor pravi Kuga, pa gresta po svetu **L L.**
da ser uboleznuje ljudi, kmet ozdravlja, in za-
me nara je obilno. Nazadnje pa se kmet naveliča
r jo izdnega dela. Dobi velikega psa, pa ga dene
iz vodnečo. Prideta spet h kužnemu bolniku. Kmet
Ko vra, „Odslej več ne davi ljudi, če ne, izpustim
ki te je v prepadu tako trapila, tu v vreči

jo imam“. Reče in podraži psa, da jame renčati. Kuga se vsa prestraši; prosi kmeta, naj vendar ne izpušča one ženske, ter obeta, da se bo vsa poboljšala. Kmet je bil dosti bogat; vrne se na svoj dom, ter dalje kmetuje, in mirno živi s svojo ženo, ki se je bila iz prepada rešila.

Pripovenja. Pravljica v tej obliki ima kugo namestu vraga. (Schwann, Magaz. f. Lit. d. Aus. 1857). Grimm Km. III. 71 ima smrt namestu kuge, ki zdravniku po svojem starju kaže, bo li bolnik ozdravel ali ne. (Prim. Wolf. Hm. s. 315.)

Oženjeni peklenec.

Veliko duš, ki so prišle v pekel, se je pritožilo, da so zato tako nesrečne, ker so se oženile. Sodniki v peklu so se hteli prepričati, ali so take pritožbe opravičene ali so le obrekovanje. Peklenec Belfagor dobi povelje na svet iti, izpremeniti se v človeka, ter se oženiti. Oženi se v Florenci. Njegova žena je na-

puhnjena, hudobna, in pripravi ga v veliko nesrečo, tako da mora pobeči. Sovražniki ga preganjajo. Kmet ga skrije. V zahvalo mu Belfagor pove, da je peklenec, da bo ženske obsedal, in da bo le on, kmet, imel tisto moč, ki ga bo izsegnala. Tako bo obogatel. Peklenec obsede Florentinko. potlej pa hčer kralja napoljskega Karla. Kmeta, izlasti v drugem primerljaju, bogato obdare. Zdaj mu Belfagor pove, da mu ni nič več dolžan, in naj ga tretjič nikakor ne srečuje. Peklenec posede hčer kralja francoskega, Ludovika VII. Kralj je slišal o slovečem kmetu, ter pošlje ponj. Kmet se boji peklenčevega žuganja, ter se brani. A kraljevi ga prisilijo, da mora kraljično ozdravljati. Belfagor se silno razsrdi, in žuga kmetu s smrtjo. Kmet se po prime zvijače, ter pravi, da gre njegova, peklenčeva, žena. Tega se peklenec tako prestraši, da gre rajši v pekel nazaj, kakor pa k svoji ženi.

Opazka. Sestavni deli so po večem, kakor zgoraj. Pravljичne dele je najbolje v novelo porabila Machiavelli, „Belfagor“ naslovljeno. Straparola, Lainez pri Robertu Fables inédites, itd.) V mični obliki se nahaja pri Abtewiju (Mytho-

logia aesopica, Frankobrod, 1610), kar priča, da je bila pravljica že dolgo znana v Evropi, preden je dobila tak okvir.

Veče plačilo.

Nekega dne praša kraljica svojega soproga: „Da ministru daješ vsaki mesec 1000 zlatnikov, ki pa nič ne dela, in ti le z besedo pomaga, kateri pa trdo delajo noč in dan, onim le 2 zlatnika? To ni po pravici. kakor se mi zdi.“ Kralj odgovori: „To ti bom razložil s primerom.“ Nato uzame dva dragocena zabojiča, v vsaki zabojič dene las in pepela. Nato pokliče ministra in vojaka, ki ga je kraljica odbrala, pa jima da zabojiča rekoč; „Ti pojdi k temu in temu kralju, izroči zabojič, in potem se vrni“. Obadva odpotujeta. Minister pride h kralju Sari ter pravi: „Pandjanski kralj ti pošilja ta zabojič.“ Kralj Sari ga odpre, pa ker ugleda le pepel in lase, de nejevoljno: „Čemu mi bo to?“ Minister je še le zdaj izvedel, kaj je v zabojiču. Brž se zbere in reče: „Veličanstvo! Naš kralj je v kratkem dar daroval, iz ktereга dima je prišel duh, in

ta mu je dal iz svojega šopa nekaj las in pepela. Tega vam kralj pošilja del, ker misli da je velika milost kraljem. To spravite skrbno, prosim vas.“ Kralj Sari je bil darila po tem naznanilu silno vesel. Ministra je obdaroval in tudi kralju pandjanskemu je poslal dragocenih darov. — Kraljični vojak je bil poslan h kralju Sori. Ko pride pred kralja Sori, spoštljivo izroči svoj zabojič. Kralj ga odpre, in ker vidi le pepel in lase, je tudi nejevoljen in praša: „Kaj ima to pomeniti?“ Vojak je stal nem, ko je vedel, kaj je v zabojiču, ter ni znal kaj odgovoriti. Kralj Sori se razjezi in pravi: „Kaj tako se predrzne pandjanski kralj me zasramovati?“ Nato zapove vojaka prijeti, pretepsti, izpoditi. Ko prideta minister in vojak v palačo pandjanskega kralja in ko vsaki pove, kako je „opravil, praša kralj kraljico: „Kdo zasluži večo plačo?“ Kraljica je uvidela, da je prepovršno sodila, ter se je odstranila molče.

Opazka. Tamuljska povedka, priobč. W. Taylor, Orient. hist. manuscr. I, 131. Je starega najbrž indovskega korena.

Delitev dedovine.

Bogat trgovec je imel štiri sinove. Ko vidi, da mu je umreti, jim reče: „Bodite edini ne razdružujte se. Ako se pa vendarle ne bote mogli sporazumljevati, najdete pod mojo posteljo vsaki svoj lonec, zaznamljen s svojim imenom; tam imate svojo dedovino.“ Po očetovi smrti so bili še precej edini, a kmalu se razpro. Gredo po posode. V loncu najstarejšega je prst; v loncu drugega je oglje, v posodi tretjega je koščenina, v posodi zadnjega slama. Nobeden ne ve, kaj to pomeni; tudi Vikramaditja¹⁾ ne. To sliši čudoviti kačji otrok Sâlivâhana v Pratiśthâni; ta stopi v sodišče, ter razsodi: Kdor ima posodo s prstjo podeduje zemljišča; kdor ima oglje, dobi vseh osem kovin: zlato, srebro . . . ; kdor ima kosti, njemu pripada vsa živad: sloni, konji, bivoli, sužnji . . . ; v čigar loncu je slama gre mu vse žito, vsi sadeži, vsi poljski pridelki. S tem odločilom so bili bratje zadovoljni.

¹⁾ Imeniten mož budhove vere, katera uči, da se duša seli (iz človeka v živali, drevesa itd) Vse povedke med budhovei se odnašajo nanj (Gl Th Benfey, Pančatantra I. 109.)

Opazba. Pravljica je indovskobudhovskega rodu. Rešujoča zapleteno pravno prašanje, pouzdiguje Vikramâditjo in Sâliyâhano. (Journ. asiat. 1845, VI. 289; Lassen, Ind. Altkk. II. 882).

Žejnikova sodba.

1. **V** neki deželi sta živela brata; eden bogat, eden ubožen. Nekoč pride ubogi brat k bogatimu, in ga prosi, naj mu posodi konja, da drvi iz hoste pripelje. Bogati brat izprva ni hotel. Nazadnje mu pa vendar da konja, toda brez uprege.

2 Ubogemu bratu družega ne ostane, kakor sani privezati konju za rep, in tako se je peljal v hosto. Naložil je toliko drvi, da je konj prav težko vlekel. Vendar pride srečno domov. Ko pa konj s sanmi skoči čez prag, izruje se mu rep.

3. S tem brezrepnim konjem pride zdaj k bratu. Na kolenih ga prosi, naj ne bo hud. Nič ne pomaga. Bogati brat se razjari, ter toži škodnika pri sodniku Žejniku. Toženec hiti v

sodišče, da bi ponj ne poslali, ker še toliko ni imel, da bi bil plačati mogel biriča.

4. Pot k sodniku je dolga. Prepirnika morata prenočiti v majhinem mestu. Po naključju najdeta prenočišče pri imetnem možu. Gospodar sede k bogatemu bratu za mizo, ki je jedel, pil in bil vesel. A ubozega krčmar niti ne pogleda. Ubogi brat se težkega srca in lačnega želodca uleže na peč. Koprne je gledal dolu na mizo. Preblizu pride na rob in pade dolu. Na vso nesrečo je ležal pri peči na klopi lep pes. Pretrti pes pogine. Mahoma se gospodar pridruži tožniku, ter se napotita morivca tožit.

5. Koj pred mestom je bil visok most. Ubogi brat premišljuje, kako ga bo Žejnik na smrt obsodil. Nasloni se, ter omahne dolu. Prav zdaj je sin peljal svojega bolnega očeta v kopel. Ubogi je bolnika zmečkal, padši nanj. Zdaj se tudi brez-očni sin pridruži tožnikoma.

6. Nato stopijo vsi pred sodnika. Najprej govori bogati brat, ter toži zavoljo konja, ki je rep izgubil. Ubogi brat je stal za bogatim, ter je uzdignol robec kvišku, da ga je mogel Žejnik videti, a v robcu je bil kamen. Žejnik pa je

misli, da je v njem lepa svotica denarja, in da je njemu namenjena. Sodnik razsodi: „Toženec naj ima konja in ga tako dolgo upotreblja in tožniku poprej nazaj ne da, dokler mu rep ne izraste.“

7. Zdaj pristopi gospodar, ter toži zavoljo ubitega psa, ki mu je bil tako ljub. Toženec vzdigne spet robec. „Dolaga, dolaga, meni sodnik Žejnik, ter razsodi, kakor tirja pravica: „Toženec ima biti zdaj namestu psa pri gospodarjevi hiši.“

8. Zatem nastopi sin, ki je očeta izgubil in toži. Žejniku je hodil robec po glavi. Zato razsodi z ozirom na pravico: „Toženec ima stopiti pod most, kjer je zmečkal sinovi očeta; tožnik pa naj stopi na most, ter se vrže nanj, da ga tudi zmečka.“

9. Po iztekli pravdi, pravi ubogi brat bogatemu, da toraj obdrži konja. Bogati pa konja ni rad pogrešal; zato mu da pet rubljev, šest mernikov žita, ter molzno kozo. V tem se sprijaznita, ter sta bila prijatelja do smrti.

10. Pri bogatem gospodarju je hotel biti ubogi brat za psa. A gospodarju ni htelo v glavo, pokaj ga bi le pital, ker mu delal ne bo. Gospo-

dar mu ponudi petdeset rubljev, kravo s teletom kobilo z žrebetom, deset mernikov žita, da bi bila bot enkrat za vselej. Ubogi brat sprejme ponudbo.

11. Potem reče ubogi brat brezočetnem sinu naj gre na most, in naj pade nanj, da ga zmečka. Sinovi to ni bilo po volji. Bal se je, da bi morivec prav takrat na stran ne skočil. Poravna se ž njim za dvesto rubljev za konja, in osem mernikov pšenice. Zadovoljna se ločita.

12. S tem pa gospod Žejnik še ni bil zadovoljen. Pošlje služabnika k bratu, katerega je tako lepo sodbe oprostil, z naročilom, naj da sodniku tristo rubljev. — „Ko bi me gospod sodnik ne bil oprostil, kamen bi mu bil v glavo priletel.“ — „No, pa bodi Bog zahvaljen“, de Žejnik, „da sem se tako lepo iz pravde izmotal.“

Opažnja. Ruska ta pravljica se naslanja na tibetsko v mongolski prestavi. Po moskovskih štacunah se dobiva po deset kopek naslikana in raztolmačena in razdeljena na dvanajst četrtin. (Janus Russ. Pap. 1808, Riga, I. 147).

Mož in kača.

V hiši priprostega človeka je stanovala kača, ker obadva, mož in žena, sta mislila, da zato bo srečna njijuna hiša. Nekoč gre žena s vso družino v molišče molit; le mož ostane doma, v postelji, ker ga je glava bolela. Zdaj opazi, da se kača tiho splazi k loncu, stoječim nad ognjem, in da strup brisika vanj. Mož zakoplje lonec, in ko kača spet pride hrano jest, postavi se mož s sekiro zraven, da bi jo ubil. Kača to vidi, ter pravi čas pobegne. Čez nekaj časa zahteva žena, naj se mož spoprijazni s kačo, ker v hiši gine sreča. Mož s tem zadovoljen, gre k luknji, ter kliče kačo. A ta mu odgovori:

„Med nama se prijateljstvo ne more nikdar ponoviti. Ti se boš zmeraj spominjal, da sem strup brisikala v lonec, da tebe in tvojo družino umorim; jaz pa, da si s sekiro po meni mahnil ter me hotel kazniti. Zato je bolje, da je vsaki izmed naju sam zase.“

Opazka. Ta basen je prav indovskega izvira. Na Indovskem je kačje češčenje silno razširjeno,

ter igra imenitno ulogo v vseh razmerah življenja. (Th. Banfey. Pančatantra I. 362).

Nimrod pa Abraham.

Nimrod je zapovedal, da imajo Izraelci ogenj častiti. Abraham pa je odgovoril, zakaj ne rajši vode, ker ogenj pogasi. Nato reče Nimrod, da se ima voda častiti, ker se mu pametnejše zdi. Abraham pravi, zakaj ne rajši oblake, ker ti vodo nosijo. Zatem veli Nimrod, da imajo na kolena padati pred oblaki. Abraham mu odvrne, da bi se imeli po večji pravici pred vetrom na tla se metati, ker ta oblake razpodi. Nimrod postavi toraj, da je treba veter častiti. Tudi to ovrže Abraham, češ, da je več, češčenja vreden človek, ker se vetru ustavlja. Ker je bil po tem odgovoru Nimrod v zadregi, dene Abraham: „Zakaj bi rajši tega ne častili, ki je ustvaril človeka, veter, oblake, vodo ogenj?

Opazba. Povedka ta je judovska in mlada, nastala pod uplivom indovske. (Lisenmenger Ent. Judenthum, 1711, I. 490).

Ženska in lev.

Neko žensko so sovražniki preganjali. Pobegne jim. Na poti sreča leva. Ta se je usmili, uzame jo na hrbet, ter jo nese v vas, kjer so stanovali njeni stariši. To je pripovedovala svojim rojakom. Na koncu pa je pristavila: „Lev mi je izkazal veliko dobroto, le škoda, da je smrdel iz vratu.“ Levu je prišlo na uho to govorjenje, pa je šel dalje. Enkrat gre ženska v gozd po drva. Lev jo sreča, pa ji reče: „Uzemi to le poleno, pa me tepi.“ Ženska ni hotla, češ da lev ji je nekoč dobroto izkazal. Lev odvrne: „Taisti sem jaz.“ Nato ponovi lev svojo zapoved ter ji zažuga, da jo bo raztrgal in požrl, če tega ne stori. Ženska ga toraj tepe in rani. V neka-terih mesecih se spet srečata. Lev dene: „Poglej na tisto mesto, kjer si me ranila. Je li zaceljeno ali ne?“ „Zaceljeno je,“ odgovori ženska. „Ali je dlaka tudi izrasla?“ „Tudi dlaka je izrastla,“ potrdi ženska. Potem pa reče lev: „Rana navadno zaceli, a nikdar hudo, ki ga ženska hudobna stori. Rajši čem, da me prebode meč, kakor da me rani ženski jezik.“

Opazka. Basen indovskega izvira, znana tudi v severni Afriki pri Tuaregih. (Th. B. Panč. I. 154).

Vrana in slon.

Slon se je pasel ob Gangu (reki), padel notri ter utonil. Vrana vidi, da mrlič plava, in de: Tu je živeža tisoč vranam; tu čem zmeraj ostati. Reče in zleti na mrliča; bila je na njem noč in dan: jela je slona, reko je pila. Tako pride daleč v odprto morje, tako daleč od suhega, da bi najboljši tič letavec ne bil priletel do zemlje. Ščasoma se je slonovo meso spralo od kosti ali bilo pojedeno, ostal je sam kostnjak. Vrana je htela spet na suho leteti; a suhe zemlje ni mogla najti. Zdaj leti na sever zdaj na jug. Strah jo prevzame, in utrujena pade v morje. — Kdor se da zapeljati slabim poželenju, bo poginol, kakor vrana.“

Opazba. Ta basen je budhovska. Kaže koliko je vreden dober premiselk. (Pančat. I. 315.)

Trije nevoščljivci

potujejo skupaj. Na potu najdejo kopo zlata. Nihče je neče pobrati, ker se boji, da bi je ne moral deliti s tovarišema. Posedajo okolu kope, ter gledajo vanjo molče. Medtem pride memo kralj. „Kaj delate tukaj?“ praša jih kralj. Povedo mu kaj imajo. Nato jim kralj ukaže, naj mu povedo, zakaj drugi drugemu dela ne privošči. Prvi pravi: „Jaz sem tako nevoščljiv, da ne morem nikomur nič dobrega storiti.“ Drugi pravi: „Jaz sem tako nevoščljiv, da še videti ne morem da bi kdo komu kaj dobrega storil.“ Tretji pravi: „Jaz sem tako nevoščljiv, da bi ne mogel pretrpeti, da bi kdo meni kaj dobrega storil.“ Kralj razsodi, da nihče nič ne dobi. Prvi ne, ker nikomur nič dobrega ne stori; drugi ne, da mu dobrega dela treba ni viditi; tretji ne, da se mu škoda ne stori. Vrhu tega obsodi kralj vse tri v kazen, primerno vsakterega nevoščljivosti. (P. I. 304.)

Prepameten služaj.

Neki kralj v Kašmiru je imel velik zaklad, ki je imel zmeraj služaja pri sebi z mečem

oboroženega, ki mu je pomagal varovati ga. V mestu je bil neumen tat. K temu pride drugi tat iz družega mesta, ter ga praša za svet, kako bi začel svoje rokodelstvo. Neumni tat mu odgovori: „Iz kraljeve, dobro zavarovane štale ukradi ti osla, pri steklarju pa stekla, ter ga naloži oslu.“ To sliši straža, ki pristopi, ter se smeji tatu neumnemu, da zavoljo kraljevega osla postavlja življenje v nevarnost. V tem uide tuji tat, ki je pa slišal stražine besede. Misli si, da je bolje segati kar po kraljevem zakladu. Posreči se mu, da se prerije do kralja. Zraven kralja vidi služaja z mečem. Zdaj jamejo mravlje cepati kralju na glavo. Služaj, razsrjen, vzdigne meč, da bi jih pobil. A tuji tat brž priskoči in reši kralju življenje. Kralj se prebudi, in ko izvé, kaj se je godilo, pravi: „Boljši je pameten sovražnik, kakor nespameten prijatelj.“

Sita vrana in flamingo.

Dogat mož je imel več dečkov. Ti so imeli vrano, ki je dobro živela pri ostankih. Razprešerila se, pouzdigovala se je ne le čez svoje vrstnice, tudi više tice je zaničevala. Nekoč

prileti več čilih flamingov, tičev, ki posebno visoko leté. Dečki pravijo vrani, ti prekosiš vse druge tice, gotovo tudi te. Vrana misli, saj je res tako, pa kliče flaminga, da bi letela za stavo. Flamingi se ji smejo, češ, kaj boš ti, vrana, merila se z nami, ki slovimo po svojem visokem letu. Kako češ leteti, povej, dene eden flamingov. Vrana se naošabri, pokaže svoje zaničevanje, ter lahkomisljeno pravi: Jaz znam sto in en let, in vsaki let po sto milj daleč. Znam kviškulet, dolulet, predlet, zalet, okolulet, sploh vsaki let, znam krivolet, skupolet, razlet, ulet, izlet, odlet, dolet, znam lepi let, prečni let, znam predlet odleta, okolulet zaleta, krivolet doluleta. Vse bom danes pokazala; potlej bote občudovali moč mojega znanja. Le izvolite si katerikoli let, pa ga bom letela. A kader spoznate mojo krilavost, ne skušajte se z menoj. Na to odgovori eden flamingov: Vrana, ti le leti sto in en let, a to vedi, da jaz bom letel le en let, in sicer tisti, ki ga poznajo vse tice. Zdaj se flamingu zasmije vse vrane, ki so se zbrale okolu tovarišice, ter pravijo: kako bo flamingo premagal vrano, on, ki zna le en let,

njo, ki jih zna še sto? Z enim izmed stoterih letov bo vrana flaminga prekusila, naj bo ta katerikoli. Potem letita vrana in flamingo, flamingo v enem letu, vrana s stoterimi, in vsaki je kazal svojo umetnost, da so se jima vsi čudili. Vrane vidijo mnogotere lete svoje sorodnice, pa se začno veseliti, prigrasovati, in zmerjati flaminge; v tem so sedale na zemljo, viškovale na vrhunce dreves, kričale in tovarišice zmago voščile. Zdaj začne flamingo polagoma kvišku iti, hotel je videti, kje je. Vrana to opazi, se zaleti kvišku, ter flaminga zadusti. „Flamingo zaostaja!“ kričé vrane. Ko Flamingo to sliši, krene jo hitro proti zahodu. Vrana ne vidi ne hrihov, ne otokov, kamor bi sedla, koder bi se utrudila, pa jo začne skrbeti. Flamingo je pretekkel vrano, letal okolu nje, in ko jo spet preleti, jo počaka, češ, doklej bo neki letela? Vrana prileti vsa utrujena k flamingu. Flamingo jo vidi premagano, pa bil je dober. Zato ji pravi: „Prej si naštel tako načinov letanja, ter se izkazovala v toliko letih, kaj si jih zdaj pozabila? Kako se imenuje ta let, ki ga zdaj letiš? S perotmi in kljunom se zmiraj dotikaš vode.

Kteri let je ta? Povej?“ Vrana, oslABLJena, s krilotmi po vodi plapoloča nesrečnica pravi: „Me, ki nam pravijo vrane, se obnašamo vranje. Flamingo, prosim te, usmili se me; prinesi me konec vode.“ Vsa izmučena pada vrana v morje. Flamingo ji de: „Spomni se, vrana, kako si se hvalila, in dejala: sto in en let letim, da me prekosiš, kako je pa to, da si zdaj v morje pala?“ Vrana, v smrtnem strahu, odgovori: „Ostanki z mize so me tako napuhnili, da sem se imela za božjo tico, da sem tovarišice svoje zaničevala, in še druge plemenite tice. Za svoje življenje te prosim, flamingo. Če zdrava pridem na suho, ne bom nikogar več prezirala. Reši me te usode.“ Nesrečnico, nezavedno, premočeno, tonečo, prime flamingo z nogami, potegne kvišku, dene si jo na hrbet, ter leti ž njo na kraj, s katerega sta zletela za stavo. Tako je vrana spoznala svojo nemoč, ter se ponižnila.

Opažnja. Živalska bitja v indovskih basnih se vedejo tako zelo človeški, da bi jih lahko zamenil z umnimi osebami. Te njihov posebni znam. Stoji ta basen v Matâbhârati VIII (III. 66) v. 1882. (Gl. Pančāt. I. 311).

Obotavljavka.

V velikem ribniku so lepo skupaj živele tri prijateljice s svojimi družicami. Ena izmed trijeh prijateljic je videla v prihodnost, ena svet v nevarnosti, ena pa se rada obotavljala. Nekega dne so jeli ribiči vodo izpuščati iz ribnika. Dalekovidka opazi kako voda odjema, pa se prestraši, ter dene onima: „Tu se nam bliža nevarnost, nam in vsem povodnicam. Pojdimo drugam, dokler nam ni pot zaprta, saj vesta, da po suhem ne moremo plavati.“ Obotavljavka odvrne: „Kar praviš, je res; a po mojem trdnem prepričanju nam ni treba hiteti“. Zdaj se oglasi dobrosvetnica, ter reče dalekovidki: „Kader pride res nevarnost, bom že jaz ukrenila, da bo prav“. Ko dalekovidka to sliši, zapusti ribnik, ter se da vodi nesti v drugi. Iz ribnika odteče polagoma vsa voda, in ribiči so zlahkoma ribe lovili. Med polovljenimi ribami je bila tudi obotavljavka. Ribe pripravijo in med njimi je bila tudi dobrosvetnica, ki se je pa vsa mirna zadržala. Ribiči jamejo ribe prati in snažiti. Ribič pograbi tudi dobrosvetnico. Ker misli, da je mrtva, je

ne ubije poprej. Dobrosvetnica, kakor se čuti, da je v vodi, zrepne ter uide. Neumna obotavljavka, slaboglavka, pa je v nevarnosti izgubila pamet, ter poginola. Tako se pogubi, kdor pravi čas zamudi. Kdor koj najboljšega ne stori, ampak se zavrača na svojo spretnost, pride v nevarnost, kakor dobrosvetnica. Prihodnovidka in dobrosvetnica, le tema dvema je dobro: obotavljavka pogine. (P. I. 243.)

Želva in lisica.

Zvita lisica ugleda želvo, ter bi jo rada pojela; a želva ima glavo skrito in vse štiri noge. Lisica jo toraj draži, da bi želva izpregovorila, ter ji reče: neumnica. Lisica jo grize in grize, pa ne more skozi roženo črepino. Praša jo, kako da je tako trda. Želva ji odgovori: od solnčne vročine, ko sem letela po zraku; le nesi me v vodo, pa se bom omehčala. Zvita lisica jo res nese, ter jo drži v vodi. „No, ali ti je koža že mehka?“ „Že“, odvrne želva, „le tam ne, kjer držiš.“ Lisica jo izpusti, že se potopi, in pravi: neumnica. (P. I. 240.)

Tiger in brahmanec.

U bogi brahmanec sreča tigra s šterimi lisicami. Brahmanec se veseli, da bo konec njegovega revnega življenja, zato mu gre naravnost naproti. Tiger se čudi, ter praša, od kod ima to predrznost. Brahmanec mu pove, da zavoljo ubožtva pride k njemu, naj ga poje. Tiger se usmili ubožnega brahmanca, da mu pri sebi stanovati, ter mu prinaša dragocenosti, ki jih je dobil pri umorjenih ljudeh. Brahmanec jih prodaja in obogati. Tiger je zmeraj večji prijatelj brahmancu, zanemarija lov in lisice trpe pomanjkanje. Lisice hočejo brahmanca s pota spraviti. Zatoraj ga svare, naj ne upa ljudem, da so hudobni, in da ta brahmanec ga bo pri kosilu umoril. Tiger verjame prekanjenosti lisic. Nato gredo lisice k brahmancu, pravijo mu: tiger bi rad pokusil jedi, ki jih on je. Brahmanec, ki nič hudega ne misli, pripravi kosilo kakor za ljudi, s poprom, soljo, čebulovc in drugo zabeljo. Tako pripravljeno jo nese tigru. Tiger zaduha nenavadno zabel, pa jame sumnjati o brahmančevi zvestobi, in verjeti lisicama. Tiger veli lisicam naj jed

pokusijo, te pa se zgroze, in nato raztrga tiger brahmanca.

Opazka. Deni na mesto tigra kralja, na mesto lisic njegove ministre, pa imaš v tej basni kos dvorskih spletek v palači despotnega vladarja. Ljudstvo si je smelo dogajaj pripovedovati le v tej obliki. Razen tega ima basen v sebi tudi нравno pravilo. Da se dajo ljudje zverem žreti, to v budhovskih legendah ni nič čudnega. Tiger zastopa tu kralja živali, leva, ker je bengalski tiger hujši in močnejši. (P. I. 232).

Sokol in kokoš.

Sokol očita kokoši, da je ljudem nehvaležna, ki jo vsaki dan tako pitajo, pa se jih vendar ogiba, in od njih zletava, ter se silno brani, kader jo love. „Jaz sem ves drugačen“, pravi sokol; „hvaležen sem jim za najmanjšo skrb, lovim zanje, ter jim na roko priletim, kaderkoli me pokličejo“. „Res je takisto, kakor praviš“, odvrne kokoš, „pa jaz tudi nisem videla sokola, ki bi se bil na ražnju pekel ali v ponvi cvrl“.

Opazka. Tu je pojasnjen uzrok, čemu se pitajo nekatere živali, nekatere za delo, druge za hrano. (P. I. 228).

Složni kljunači.

Kljunač reši sebe in svoje tovariše, ki vsi so bili vjeti v mreži, ker jim tako-le svetuje: „Prijetelji, vsaki izmed nas ima glavo v zanki, in nihče izmed nas se ne reši, ako bo mrežo vsaki sam zase vlekel in trgal. Vsi skupaj se uprimo, in vsi naenkrat kvišku zletimo: tako se bomo rešili.“ Res storé tako. Upro se, zleté in leté na grm, na katerem se lahko oslobodijo mreže. Čez nekoliko časa opazi kljunač, da se nekteri tovarišev prepirajo, zato jih popusti ter se odstrani od njih, češ, kjer se prepirajo, tam se ničesar ne posreči, ampak še ono, kar je, v šibre leti. S svojimi prijatelji se napoti toraj dalje. Ne trpi dolgo, pa se spet vjamejo tičarju v mrežo. Prepirajo se, in tičar je že pri njih. Zdaj višknejo na visoko drevo. Popotnik praša tičarja, čemu da za tiči leti. Tičar mu odgovori,

da so mu tiči mrežo odnesli, in da če se bodo prepirali, kakor so se, dobi z mrežo tudi še nekaj tičev nazaj. (P. I. 305)

Lomas in Palita.*)

Judhištira.***) Slišati želim tvoj svet junški Bharatid, kako je kralj gospodar svojim čutom od sovražnikov obdani, vedoč pravo in koristno, izkušen v pismih o pravici. Prašam te, o predobri Kurnid, povej mi to, kako se ima kralj obnašati, kader mu prete mnogi sovražniki: vse to želim slišati po vrsti. Prav veliko sovražnikov, poprej razsrjenih, izkušajo iz zasede uničiti kralja, ki je v nesreči. Kako bi se mogel ta sam, šibak, brez pomočnika, na vseh straneh od močnih preganjan, pokoncu uzdržati? Kako spozna prijatelja po čem sovražnika? in kako

*) Indovska politična basen, obsegajoča nauke o „državoumju.“ (Mahâbhârata XII (III. 539) v. 4930). P. I. 545—559. Krščanski čitatelj bo sam čutil mrzlo sebičnost budhoindskega verstva.

**) Judhistira, sin Dharme (boga pravice), kralj Panduidov, je moral pobeči iz svojega kraljestva. A ko je bil premagal Kurušde, se je spet vrnil na svoj prestol.

se mora obnašati sovražnik in prijatelj v tej pri-
ložnosti? Kako je ravnati s človekom, ki se je
izkazal prijatelja, in kako z onim, ki se je iz-
prevrgel v sovražnika? in katero ravnanje mu bo
koristilo? S kom naj živi v razdvoju, in s kom
naj sklepa zveze? Ali kako se ima, dasitudi mo-
gočen, obvesti sredi sovražnikov? To je najteže
delo izmed vseh del, o mučitelj sovražnikov!
Nihče tega ne more znaniti — celo poslušavcev
najti je težko — razen zvestemu, strastim svo-
jim zapovedujočemu Bhišmu, sinu Tântanovemu.
To, o velesrečni si izpreiskal, za to mi vse to
povej!

Bhišma. To prašanje tvoje o Judištthira,
je tebi primerno, ter ti blagor prinaša. Poslušaj
o sin, popolni skrivnostni nauk za zle usode.
Sovražnik se spoprijatelji, in prijatelj se usov-
raži. Ako se ravnaš po koristi, se je zmeraj
drugače ravnati. Za koristjo gredoč, bodi zaupljiv
ali sovrahljiv; kadar se imaš odločiti, kaj imaš
storiti ali opustiti, natanko premisli kraj in čas.
Kader razumni iščejo svoje koristi, morajo skle-
pati pogodbe, in celo s svojimi sovražniki se je
pobotati, ker treba je varovati svoje življenje, o

Bharatid! Zakaj kateri človek se po neumnem s sovražniki nikdar ne pobota, ne doseže nikoli svojega namena, in ne koristi, o Bharatid! Kdor pa se s sovražnikom zveže in sovraži s prijateljem, gledajoč le na to, kar je namenu primerno, ta doseže velik dobiček.

Tu pripovedujejo tudi to staro zgodbo, pogovor mačka in miši pod svetim figovim drevesom.

V velikem gozdu je bilo veliko sveto figovo drevo, opleteno z obilnim rastlinjem, pokrito s tolkami tičev, bogato z vejami, ki je dajalo hladno senco, kakor oblak, in serce razveseljevalo, drevo, rastoče v gozdu, polnem kač in zveri. V znožju tega drevesa si je napravila prav razumna miš Palita (siva) luknjo s sto durmi, ter je stanovala v nji. Na veji tega drevesa je veselo prebival maček Lomas (kosmati), ki je veliko tic polovil in pojel. Semkaj je hodil Čandala,¹⁾ ki je v gozdu

¹⁾ Čandale so na Indovskem najnižja človeška bitja, ki ne spadajo v nobeno kasto, in katerih dotik vsacega onečisti. Na njih vodnjake privezajo konjsko ali oslovsko kost v znamenje, da tu prebivajo „nečisti“ Čandale, „najpregrešnejše“ človečine.

domaril, s pastjo, kader jo solnce zašlo. Tu je porazstavil svoje konope, pletene iz čreves, odešel zadovoljen domov, prespal noč, zjutraj zgodaj pa spet prišel. Ponoči se je ujelo vselej veliko divjih živali. Nekoč se iz neprevidnosti v zanke ujame tudi mačka. Ko je Palita videla svojo smrtno sovražnico tako zadržneno, je šla prav brezskrbno iz luknje ter skakala in hodila po gozdu in hrane iskala. Najde vabo, stopi na past, ter jé vabo. V tem se ozre, pa vidi blizu drugega strašnega sovražnika, ihneonoma, hitronogega, rdečeokega z imenom Harita (zeleni). Brž je bil pritekel, ker ga je vabil mišji duh. Ob enem ugleda Palita na veji tretjega sovražnika, sovo, ostrokljuno, poročevavo, z imenom Čandraka (mali mesec, pavje oko). Palita vidi ihneomona in sovo, ter jame takole premišljevati: „Kako je ravnati človeku, ki si hoče dobro, v toliki nesreči, ko mu smrt preti, in ga nevarnost povsod obdaja?“ Strah je bilo Palito, saj je med vsemi izgubami največa izguba življenje. „Ako smuknem hitro v zemljo, požrl me bo Harita (i), ako tukaj ostanem požre me Čandraka (s), Lomas (m) pa, ako se izmota. A pameten se ne sme

dati zмести; izkušala bom rešiti si življenje, ker znam pisma o pravih razumnega življenja. Zatekla se bom k Lomasu (m) ker ni druge pomoči. Ta moj sovražnik je tudi v stiski, in jaz mu morem veliko pomagati. Kako si bom pa rešila življenje, ker me preganjajo trije sovražniki? Prav zato se bom obrnila k Lomasu (m). Ako mu dopovem, koliko dobička ima, ako se z menoj zveže, morda mi pomaga, ker je sam nesrečen. Mogočnjak — pravijo učeniki — ki ima braniti svoje življenje, se mora v nesreči okleniti tudi zaničevanega sovražnika. Zakaj boljši je razumen sovražnik, ko neumen prijatelj. Moje življenje pa viši od tega sovražnika Lomasa (m). Dobro, povedala mu bom pomoček, s katerim se bo mogel rešiti.“

Tako je premišljevala Palita sovražnikovo mišljenje. Nato prijazno de Lomasu (m): „Prijateljski te nagovorim: Živiš li Lomasa? kajti jaz ti privošim življenje; naju obeh sreča je tesno zvezana. Nič se ne boj, ljubi moj. Živel boš, kakor boš hotel. Rešila te bom, ako me ne boš umoril. Je pomoček, ne težko izpeljiv, s katerim si prostost pridobiš. Ta pomoček sem

našla jaz, duha semtertje prevračajoča, na tvojo korist in mojo. Ta Harita (i) in ta Čandraka (s) si ne upata blizu, zato sem še cela. Krohtajoča vrtečih oči me gleda hudobna Harita (s) sedeča na veji, nje se zelo bojim. Na sedem stopajev se stori prijateljstvo med dobrim pravijo. Ti si moj pametni prijatelj. Vidiš, ti si ne moreš konope razvezati brez mene. Odvezala ti jih bom konope, ako me ne raniš. Ti stanuješ v vrhu drevesa, jaz prebivam v njegovih koreninah. Oba sva že dolgo pri tem drevesu, kakor veš. Komur nihče ne zaupa, in kdor nikomur ne zaupa, oba sta v strahu, in pametni se jima posmehujejo. Zatoraj naj vlada ljubezen med nama; večna zveza bodi med nama. Pametni pa tudi grajajo ako se zamudi pravi čas koristi. Poslušaj, da ti povem, kako je združena najuna korist. Jaz želim dá živiš, ti želiš da živim. Človek preplava s hlodom veliko reko: on je pripravil hlod na drugo stran, hlod pa je njega pripravil na drugo stran. Prav taka medsebojna zveza bo med nama. Jaz bom tebe rešila, ti pa mene.“

Nato odvrne razumni, zgovorni, ostrozbih, svetlogledi Lomas (m) tudi uljudno in pri-

jazno: „Potrdim to, ljuba moja. Blagor ti bodi, da mi želiš življenje rešiti. Ako véš pomoči, pomagaj prec, zakaj meni je hudo in tebi še hujše; a dva, ki sta v nesreči, se morata sporazumeti in to brez odloga. Storil bom, okoličnosti primerno, da se doseže namen, gospa. Kader bom iz stiske, tvoje delo ne bo izgubljeno. Jaz sem tvoj služabnik, učenec. Udam se tvoji zapovedi, ter prosim pomoči pri tebi.“

Palita pravi Lomasu (m), ki se ji je podvrgel, te le koristne in stvarne besede: „Da si lepo govoril, se ne čudim pri tvojih vrstnikih, Zdaj sliši, ktero pot sem si izmislila v najuno rešenje. Jaz pojdem k tebi; hudo se bojim Harite (i); varuj me, ne umori me, jaz te morem rešiti. Tudi Čandrake (s) me takisto obvaruj, kajti grdavž me hoče. Razglodala ti bom vezi, prijatelj, prisegam ti resnično.“

Lomasa (m) je slišal primerni ta govor. Prijazno in častitljivo pogleda k Paliti. Hitro premisli, nato pa dé: „Pojdi hitro semkaj. Dobro došla! Prijateljica si mi, tako draga, kakor drago mi je življenje. S tvojo milostjo, modra, dosežem življenje. Kar bom mogel storiti, le zapovej, sto-

ril bom; zveza, prijateljica, bodi méd nama. Te nevarnosti oproščen, bom s vsemi svojimi prijatelji in sorodniki vse storil, karkoli ti bo ljubo in koristno: izkazoval ti bom ljubezen, in povračal dobroto. Povračevavec pa, ako tudi veliko stori, se ne sveti tako, kakor oni, ki je prvi dobro storil. Ta stori dobro delo, drugi ga pa le plačuje.“

Palita se zaupno izroči naročaju krivičnika Lomasa. Palita se ga je pritiskala na prsi, kakor na očetove ali materine prsi. Ko Harita (i) in Čandraka (s) to vidita, namreč, da Palita počiva v Lomasovih (m) rokah, izgubita vse upanje. Čudita se, prestrašita se, ko vidita tako prijateljstvo, ter hitro odideta v svoja stanovališča. Palita gloje vezi, tiščeča se Lomasa (m). Lomas nejevoljen dolzega ujetja. in videč, da se ji ne mudi glodati, jo priganja: „Čemu ne hitiš ljuba? Čemu si tako unemarna, ki si dosegla svoj namen? Ne bodi nehvaležna, razgrizi vezi, preden pride lovec!“

Razumna Palita, ker je mislila na svojo korist, odgovori nepremišljenemu Lomосу (m): „Le molči, ljubi. Tebi se ne mudi, in bati se ti

tudi ni treba. Jaz sem tu, ki vem pravi čas; kader pride, ne bom ga zgrešila. Delo, o nepravem času storjeno, ne prinaša koristi; ako se pa stori pravi trenotek, veliko hasni. Ko bi te nepravi čas, bi bila sama v nevarnosti. Zatoraj počakaj! Čemu tako hitiš! prijatelj moj? Kadar vidim, da prihaja Čandala, z nožem v roki, takrat ti bom pregrizla konope. Takrat oproščen, boš skočil na drevo, ker ne boš na nič družega mislil, kakor na svoje življenje. Kader odbežiš na vejo, takrat pohitim v globanjo.“

Lomas(m), po življenju strežoč, in razumevši pomen besedi, pravi hitro: „Tako ne strežejo dobri. Kakor sem te hitro rešil jaz, tako bi bila morala tudi ti mene. Napni se, da bova rešena. Ako se češ pa obotavljati, ker se spominjaš najunega poprejšnjega sovražtva, to pomisli, hudodelka, svojo očitno smrt, ki ti je pretila. Ako sem poprej nevede kaj hudega storil, ne misli na ono; prosim te odpuščanja; milostna mi bodi.“

Nato odgovori Palita, vešča v pismih, to pametno besedo: „Ako je pridobiti nevaren prijatelj, prijatelj, zvezan z nevarnostjo, to je treba oprezno ravnati, kakor se oprezno vleče roka iz

kačjega golta. Kdor se zveže z mogočnim, pa ne pazi, ima tak dobiček, kakor bi bil kaj nezdravega jel. Nihče ni sovražnik zavoljo ničesar, in nihče ni prijatelj zavoljo nič; le korist dela prijatelje in sovražnike. Z dobičkom se lovi dobiček, kakor divji sloni z ukročenimi; in nihče se ne briga, kader je storjeno, kar je imel storiti, za onega, ki je storil. Zatoraj se mora veleti, da se tako stori, da potlej nič storiti ne ostane. Ta hip me ne moreš ujeti, ker se bojiš Čandale, ker misliš le, kako bi pobegel. Veči del pletenine je zglojen, le en konopje; tega bom tudi zgrizla, toraj ne skrbi!“

Tako sta govorila, oba v enaki nevarnosti, vso noč. Lomaja je bilo strah. Zjutraj se prikaže pokvečeni, črnorjavi, debeloplečni, kuštravi, od psov obdani, ostrouhi, velikoustni, umazani, grozni Čandala z imenom Parigha (bit, kij), z nožem v roki. Ko Lomas ugleda tega hlapca; poslanega od Jame (smrti), se praša boječe: „Kaj bo zdaj storiti?“ Pa tudi junáška Harita (i) Čandraka (s) sta se tresla pred tem Čandalom. Ta hip se Paliti ni bilo bati ničesar, zato prekolje vez Lomasu (m) a ta je hipoma skočil na figovo drevo.

Palita, rešena iz smrtne nevarnosti po svojem smertnem sovražniku, steče v svojo luknjo. Čandala vzdigne past, ogleda si jo, ozre se okolu, postoji, potem pa gre domov.

Ko je jelo Lomasu(m) na drevesu primanjkovati hrane dejal je Paliti. „Še besede mi nisi privoščila, tako hitro si pobegnila. O meni pobožnem, hvaležnim, poštenim, nihče ne sumnja. Zakaj ne prideš k meni; kakor pride prijatelj k prijateljici, saj veš, kako si se mi zaupala, in kako si mi življenje rešila. Kdor si je prijatelj pridobil, pa ž njimi ne obči, tak norec nima prijatelja tudi ne v stiski. Izkazala si mi dobroto, o prijateljica. Pokaj se z mano ne veseliš, ki sem tvoj tovariš? Vsi prijatelji, vsi sorodniki, znanci, ki jih imam, te bodo častili, kakor učenec ljubljenega učitelja; tudi jaz te bom spoštoval. Kako bi ne čislal one, katerim imam zahvaliti življenje? Ti boš gospodinja mojemu telesu in moji hiši, in bodi mi zapovednica v vseh rečeh, kakor mati me vladaj. To ti prisegam pri svojem življenju. Po modrosti si pravi Usanas*), tvoja

*) Usanas (Sukra) je bil velik učenjak in modrijan in postavodatelj.

moč nas je obladala. Ti si previdena s svetom in močjo, ki si mi danes podarila življenje.“

Palita, od Lomasa (m) tako laskavo nagovorjena, vedoča še boljši svet, pohlevno in samokoristno: „Kar si rekel po pravici, sem slišala, o Lomas. Izvedi tudi ti, kaj se meni pravo zdi. Prijatelje treba dobro poznati, in sovražnike dobro izvideti. Ta nauk modrih je na tem svetu prav tenak. Prijatelji se kažejo v podobah sovražnikov, in sovražniki v podobah prijateljev, Ne spoznaš jih, ako so zvezani med sabo in ako jih vlada jeza ali sovražtvo. Nikjer ni prijatelja sploh, prav tako ni sovražnika. Gledajo na primerno, na koristno in takrat se delajo prijatelji in sovražniki. Kdor vidi, da ima korist dokler ta ali ta živi, in je nima, kader ga ni, dotlej mu bo prijatelj, dokler se nasprotno ne zgodi. Ni trdnega prijateljstva, ni neizpremenljivega sovražtva; kakor se izpreminja korist, tako se izpreminja prijatelj in sovražnik. Ako se izpreminja okolščina, izpreminja se prijatelj v sovražnika, sovražnik v prijatelja; zakaj lastni dobiček je najmočnejša moč. Kdor prijatelju zaupa, in sovražniku ne zaupa, ne ločec koristnih okolinosti,

njega pamet je brez moči. Neprijateljskim ne zaupaj nikdar, a tudi prijateljskim ne zaupaj. Nevarnost, ki je uzrasla po zaupljivosti, uniči do korenine. Po razmerah koristi nastanejo oče, mati, stric, sorodniki, znanci; svet skrbi le zase; vidiš kolika je moč sebičnosti. Tako je navadno plačilo, da sovražnik pograbi človeka, ki ga je (sovražnika) oslobodil. Ti si prišel s tega figovega drevesa, iz svojega stanovališča, ter iz lahkomišljenosti niti spoznal nastavljene pasti; ako si lahkomišljen, do samega sebe, pa do drugih ne boš? Zatorej lahkomišljenec gotovo vse uniči, kar je prav. In kar se tiče tvojih medenih besedi, o ljubi moj, sliši kaj dela prijatelje. Iz namena se naredi prijateljstvo, iz namena sovražtvo. Po dobičku hrepeni svet živih. Družba telesnih bratov, moža in žene počiva na medsebojni koristi. Na svetu ne poznam nobene ljubezni, ki bi ne bila iz namena*). Ta ti bo

*) Vidi se nepremotljivi razloček med poganstvom in krščanstvom; tam ledena sebičnost, grozna samoljubnost, tu požrtvovalna ljubezen. Človeštvo, verujoče tako okrutne nauke, srečno biti ne more. Mora podlecim očnejšemu. Zato so Jndi sužnji, nič ko podli sužnji na katerih vernost in zvestoba v sto pridadih ni moč ne enkrat zanesiti se. Ta črtica iz indovskega življenja ostane vendar,

prijatelj zavoljo daril, drugi iz drugih ozirov; človek ljubi le iz uzroka. Med nama je nastalo prijateljstvo o priložnosti, in je trpelo iz posebnega uzroka. Je li to uzrok, da me imaš rad — da požreti? Tudi kar se tega tiče, sva pametna: čas izpremeni uzrok; sebičnost se ravna po času; modri pozna svojo korist; svet se ravna po modrem. Kaj tacega ne bi mi smel govoriti, meni, ki poznam svojo korist. Ker ti je zdaj prav dobro, toraj se ta uzrok ljubezni ne sklada z okoličnostmi. Zatoraj ne odstopim od lastne koristi ne v miru, ne v vojski. Kdor je ta hip prijatelj, ki je bil ravno kar še sovražnik, in ta trenotek sovražnik, ki je bil malo prej še prijatelj, tak je podoben oblaku, čigar oblike se izpreminjajo vsaki čas: vidiš hitri premen okolnosti! Dotlej je bilo prijateljstvo med nama. dokler je bil uzrok zato; žnjim, z okolnostmi, zvezanim uzrokom, je prešlo tudi prijateljstvo. Ti, ki si mi sovražnik po rodu, si mi bil prijatelj v primernih okolnostih. To dejanje je pri kraju; narava se vrača k sovražniku. Kako bi

podučna, seveda, v nasprotnem smislu; razen tega se tudi v krščanstvu“ nahaja dokaj tacega mišljenja

mogla jaz, ki vem pravila razumnosti, iti v tvoje
 žarke? Povej mi to! s tvojo močjo sem rešena,
 takisto ti z mojo. Ko sva drugi drugemu odslu-
 žila, ni zveze več med nama. Ti si dosegel svoj
 namen, jaz tudi. Ti nimaš z mano zdaj drugega
 namena, kakor da bi me pojel; jaz sim ti jed,
 ti si moj jedec; jaz sem slaba, ti si močna. Na-
 ma ni zveze, prerazlična in preneenaka je najuna
 moč, spoštovanje dobivam pred tvojo modrostjo,
 da me vabiš v požretje. Ti si lačen, hrane nisi
 našel, in zdaj bi mene rad. Kar govoriš o miru
 in prijateljstvu, ki bi obstajalo kakor med ženo
 in med otrokom, je le, da bi me premotil. Ali
 to prijatelj se mene prime. Ako me pri tebi vidi
 tvoja ljuba žena in tvoji otroci, čemu bi me ne
 pojeli? morda iz zgolj veselja, ali zgolj lju-
 bezni do tebe! Nikoli ne pojdem s teboj. Ni
 uzroka zvezi. Srečo mi vošči, da si rešen, ako
 še pomniš dobrote. Kteri pameten pojde v bli-
 žino sestradenega sovražnika! Grem, pa še iz
 daljave se te bom bala. Zdravstvuj, prijatelj moj.
 S teboj se več ne snidem; tega le ne misli, Lo-
 mas. Ako najdeš prezaupljivega, neprevidnega,
 lahko mišljenega, pri njem se ti morda posreči.

Bližava mogočnjaka se nikoli ne priporoča; celo krotkega hudobneža, ako je močan, se moram zmeraj bati. Ako ne gledaš na svojo sebičnost, povej, kaj bi ti mogla storiti? Vse ti bom rada dala, a življenja svojega nikdar. Zavoljo življenja pusti otroka, kraljestvo, in premoženje in vse dragocenosti; izgubi vse imetje, le življenje varuj. Blago in premoženje se vrača k lastnikom, ne tako življenje.“

Ker je Lomas(m) slišal očitanja Palite v tako jasnih besedah, se je sramoval. Zato reče Paliti: „Prisegam ti: Grajaš me ko nezvestega prijatelja. Spoznavi tvojo modrost, da si nekaj drugih misli od mojih, in misliš na moj blagor. A ne umevaj me krivo dobrotnica! Od tebe imam prijateljstvo, ki je nastalo s tem, da si mi darovala življenje. Vem postavo, poznam čednost. Jaz ljubim svoje prijatelje, in najbolj sem tebi udan. Prav iz tega uzroka, o dobrotnica, hodi z menoj. Ako ti zapoveš, pustim življenje jaz in usi moji sorodniki. Pametni so videli, da je sméti zanašati se na razumne, kakor sem jaz. Zavoljo tega ne skrbi, znanka resnične pravice.

Globokomisleča Palita, tako silno hvaljena od Lomasa(m), je odgovorila takole: „Dober si. Uzroke sem tudi slišala. Ne zaupam, tudi prijatelju ne. Ne š hvalo ne z blagom se me ne polastiš. Pametni tovariš, ne hodijo brez uzroka v oblast sovražnikovo. Zapopad vseh pismi o življenja modrosti izrazuje besede: nezaupanje; nezaupati ljudem, se pravi, najbolje skrbeti zase. Kteri ne zaupajo, onih sovražniki ne ujamejo, ki pa zaupajo, oni jim pridejo v roke, akoravno so ti močni, oni slabi. Pred teboj, Lomas, moram svoje življenje varovati vsaki čas; ti pa svoje varuj pred grešnim Čandalo.“

Lomas se je prestrašil razumnosti Palitine. Zato hitro zapusti ono vejevje. Modra Palita pa si je izbrala drugo prebivanje. Tako je mala, slaba, toda modra Palita še veliko prav močnih sovražnikov ukanila. Celo s sovražnikom se zveži, ako ti more pomagati. Maček in miš sta se rešila z medsebojno pomočjo.

Lisica in lev.

Lev sreča lisico, jo ugrabi, in jo hoče požreti. Lisica pravi; „Saj vidiš, da od mene ne boš sit. Pokazala ti pa bom debelega človeka, njega boš sit.“ Lev privoli v to. Lisica ga pelje na kraj pokrite jame, a na drugi strani je sedel človek, h kateremu se je moglo priti le čez jamo. Ko ta človeka ugleda, de lisici: „Bojim se, molitev tega človeka mi bo škodila“. „Ne bodi strahosrčen“, odvrne lisica, „tvoj greh bo kaznovan še le na tvojem sinu ali unuku; ¹⁾ le utolaži si lakoto, do unuka je še daleč; kaj moreš ti zanj skrbeti, če neče pameten biti?“ Lev se da pregovoriti, skoči na drugi rob jame, ter pade vanjo. Lisica stopi k jami, ter gleda leva. Ta ji de: „Saj si mi rekla, da kaznen ne bo zadela mene, ampak mojega unuka“. „Res je“, odvrne lisica, „tvoj stari oče je že grešil, in zanj se ti pokoriš“. Lev pravi: „Očetje jedo kiselo grozdje, otroke pa skomina“. ²⁾ „A, tako?“ meni lisica; „čemu poprej nisi mislil na to?“ (P. I. 184).

¹⁾ Exod. 20. 5.

²⁾ Ezekiel 18. 2.

Opazka. Basen ta se nahaja prvotno v nekem hebrejskem delu iz 10. stoletja. Čemu se nahajajo v nji taki reki? Uzroka bo iskati v talmudu.

Iz malega raste veliko.

V mestu Santapuri je živel kralj Visaradaraja. Ta je močno želel odebeleti in otolsteti. Praša zdravnike, kateri pomočki bi mu pomagali v to. Zdravniki mu priporočajo mesojedo. Kralj zapove lovcem, naj gredo vsaki dan v gozd in naj mu nalove divjačine. Deževnega dne pa lovcem ni bilo mogoče divjadi priti na sled. Le sat medu so našli. Prineso ga kralju. Kralj z veseljem jé med. Pri jeji mu pade na tla kaplja medu. Nato kapljo sede muha. Pride kuščar in poje muho. Na kuščarja skoči kraljevi maček. Na mačka se vrže pes prvega kraljevega lovca. Kralj udrihne s palico po psu. S tem se zameri svojemu lovcu in lovec govori grobo proti kralju. Kralj se razjari, ter ukaže lovca bičati. To pa razjezi lovčeve tovariše; ti se upro kralju, ple-

nijo mesto, in naposled mesto zažgo. Tako je nastala iz malenkosti velika nesreča.

(P. I. 190).

Labud in krokar.

Na drevesu sedita labud in krokar. Pride popotnik, pa leže pod drevo. Dobrotni labud razgrne svoje peroti, da bi popotniku delal senco in da bi ga solnce ne peklo. Zdaj speči popotnik zdeha. V tem krokar nekaj na popotnika pasti pusti in odleti. Popotnik se zbudi, pogleda kvišku in ko ugleda labuda, ga ustreli.

Opazka. Vsaki misli pri tej basni na slovenski pregovor: dobrota je sirota. Ne spominja ti tudi na oslepelega Tobijo? Sploh je mnogo takih basen in pravljic indovskobudhovskih, ki cikajo od blizu ali od daleč na dogodbe iz svetih bukev.

(P. I. 227).

Črepaha in ščipavec.

Črepaha je živela prav prijateljski s ščipavcem. Potujeta skupaj v drugo deželo. Treba

jima je preplavati reko. Črepaha uzame ščipavca na hrbet, in tako ga prenese. Naenkrat čuti črepaha, da jo ščipavec bode. Črepaha mu očita, da je nehvaležen, a ščipavec ji odvrne, da njegova narava ga sili bosti, bodi prijatelja ali sovražnika. Črepaha iz tega spozna, da pogiba, kdor se meša s hudobnimi. (P. I. 223).

Mrtvečeva plača.

Bogat mož jezdi skozi gozd. Tu vidi dva človeka, ki sta mrliča na drevo obesila, ter ga grdo pretepala. Praša ju, kaj jima je storil, da tako ž njim ravnata. Odgovorita: „Dolžan nama je še, izplačujeva se“. Mož plača in mrliča pokoplje. Leta teko in teko; mož oboža. V njegovem mestu pa je bil premožen mož, ki je imel edino hčer, in katero bi bil rad omožil, pa je ni mogel, ker pet mož ji je ženitno noč umrlo, in zdaj je nihče ne mara, še blizu ne pride. Bogati mož pomisli na tega obožanega, pa mu hčer ponudi. Ta pravi, da si bo premislil, preden sprejme tako nevarno ponudbo. Nekega dne pride k njemu človek, ki se mu ponudi za hlapca. „Kako te

čem v službo uzeti, ki sem tako ubog, da sam komaj živim? „Ne potrebujem ne plačila, ne hrane, le polovico premoženja mi daj, ki ga boš dobil.“ Pogovorita se. Hlapec mu svetuje, naj uzame ono bogato hčer. Zgodi se. Ženitno noč se ustopi hlapec pred vrata z mečem. Zdaj pri-
leze kača nevesti iz ust, ter hoče pičiti soproga, hlapec pa ji odseka glavo. Čez nekaj časa zahteva polovico vsega premoženja. Res razdele vse na polovico. Zdaj hoče hlapec tudi polovico žene odsekati si. Ko se pripravljajo na polovljenje, prilezi ji druga kača iz ust. Nato de hlapec: „Ta je zadnja; zdaj moreš brez nevarnosti živeti s svojo ženo. Ne potrebujem pa od tebe nič. Jaz sem duh onega mrliča, ki si ga rešil sramote pretepa in ga pobožno pokopal.

Opazka. Armenska ta pravljica spominja — v grobih obrisih — na svetopisemsko dogodbo, na ženo mladega Tobije. (P. I. 219.)

Kraljevski uradnik.

Prvi kraljevski uradnik jaha skozi gozd. Na potu pade v jamo. V tej jami so bili tudi

ujeti lev, opica, kača, ki so notri pali. Zdaj pride ubog drvar. Vidi jih, smilijo se mu, pa jih reši, Vsi mu obljubijo darilo, a največe darilo prvi kraljevski uradnik.

Drugi dan gre ubogi drvar v grad prvega kraljevskega uradnika po obljubljeni darilo. A ta uradnik je bil hudoben človek, ki je kraljeve podložne stiskal in odiral. Prvi kraljevski uradnik neče poznati drvarja, ki mu je bil življenje rešil. Ker pa drvar le večkrat pride, dá ga trdi uradnik preteptsti tako hudo, da ga morajo domov peljati. Drvar gre spet v gozd po drva. Tu mu lev prižene deset oslov. Ker nikogar ni ponje, jih obdrži. Drugi dan gre spet v gozd po drva, a ker nima sekire, jih le počasi nabira. Zdaj pride opica, ter z zobmi in nohtmi toliko drvi nalomi, da jih morajo osli nositi. Tretji dan mu prinese kača, v znamenje, da mu je hvaležna, čudovit kamen, s katerim si pridobi veliko premoženja. Kralj hoče imeti ta kamen in ga drago odkupiti. Ko pa izve, kako ga je drvar dobil in kako je prvi kraljevski uradnik ravnal z ubogim drvarjem, dal je urad-

nika obesiti, a njega pouzdigne na njegovo mesto.

Opazka. S to budhovsko pravljico se hoče pokazati nezvestoba ljudi, in hvaležnost živali—to se ve da si imamo predstavljati budhovsko indovsko življenje, po katerem človek človeka manj čisla od živali. (P. I. 250).

J. Blasnikova tiskarna

na Bregu v Ljubljani

ima naprodaj sledeče knjige:

Zlata vas, spisal Malavašič	10 kr.
Mladi samotar, po Kr. Šmidu z podobo	15 "
Timotej in Filemon, po Kr. Šmidu	20 "
Genovefa, z 2 pod. nov natis	20 "
Dve povesti, Golobček in kanarček	10 "
Evstahij, z 1 pod. nov natis	20 "
Nedolžnost, preg. in povel. z 1 pod.	20 "
Evstahija	15 "
Ludovika Blozija	10 "
Milosrčnost do živali	10 "
Roparsko življenje	20 "
Izidor pobožni kmet	25 "

